

DIGITAL TRANSPARENCY AND INTERNATIONAL LAW: THE FIGHT AGAINST POLITICAL CORRUPTION IN THE DIGITAL AGE

Marina Mijatović

Institute for Serbian Culture Prishtina - Leposavic, Republic of Serbia, marina.mijatovic@gmail.com

Abstract: In the last few decades, digital technologies have transformed the way information is collected, processed and shared, providing significant opportunities to improve transparency and efficiency. In the era of digitization, transparency is the key aspect in the fight against political corruption which seriously disrupts democratic processes and undermines the rule of law. Corruption is a global problem that seriously disrupts economic development, weakens institutions and undermines the basic values of society. Today, it is becoming more and more complex, especially in the context of political corruption, which directly affects democratic processes and citizens' trust in public institutions. Political corruption is reflected in the misuse of public functions for personal or party benefit, often hidden in a lack of transparency. This paper analyzes the role of international law in promoting digital transparency as a means of combating political corruption, focusing on key international legal instruments and their application in national legislations.

Special attention is paid to practical challenges in the implementation of these standards, as well as the role of international and national courts in the use of digital evidence in corruption cases, as well as the contribution of civil society and non-governmental organizations in promoting digital transparency. Through a comparative study, the paper offers recommendations for the improvement of legal frameworks and policies in order to achieve a higher level of transparency and accountability in the public sector. Finally, the paper proposes measures to improve international cooperation in the use of digital technologies to fight against political corruption, emphasizing the need for education and raising awareness of the importance of digital transparency for the protection of human rights and the preservation of the public interest.

Keywords: international law, digital transparency, political corruption, human rights, judicial practice

ДИГИТАЛНА ТРАНСПАРЕНТНОСТ И МЕЂУНАРОДНО ПРАВО: БОРБА ПРОТИВ ПОЛИТИЧКЕ КОРУПЦИЈЕ У ДИГИТАЛНОМ ДОБУ

Марина Мијатовић

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Република Србија,
marina.mijatovic@gmail.com

Апстракт: У последњих неколико деценија, дигиталне технологије су трансформисале начин на који се информације прикупљају, обрађују и деле, пружајући значајне могућности за унапређење транспарентности и ефикасности. У ери дигитализације, транспарентност представља кључан аспект у борби против политичке корупције, која озбиљно нарушава демократске процесе и подрива владавину права. Корупција представља глобални проблем који озбиљно нарушава економски развој, слаби институције и подрива основне вредности друштва. Данас, она постаје све сложенија, посебно у контексту политичке корупције, која директно утиче на демократске процесе и поверење грађана у јавне институције. Политичка корупција се огледа у злоупотреби јавних функција за личну или партијску корист, често прикривена у недостатку транспарентности. Овај рад анализира улогу међународног права у промовисању дигиталне транспарентности као средства за сузбијање политичке корупције, фокусирајући се на кључне међународне правне инструменте и њихове примене у националним законодавствима.

Посебна пажња посвећена је практичним изазовима у имплементацији ових стандарда, као и улози међународних и националних судова у коришћењу дигиталних доказа у случајевима корупције, као и доприносу цивилног друштва и невладиних организација у промовисању дигиталне транспарентности. Кроз компаративну студију, рад нуди препоруке за унапређење правних оквира и политика у циљу већег нивоа транспарентности и одговорности у јавном сектору. На крају, рад предлаже мере за побољшање међународне сарадње у коришћењу дигиталних технологија за борбу против политичке корупције, уз истицање потребе за едукацијом и подизањем свести о значају дигиталне транспарентности за заштиту људских права и очување јавног интереса.

Кључне речи: међународно право, дигитална транспарентност, политичка корупција, људска права, судска пракса

1. УВОД

У последњих неколико деценија, дигиталне технологије су постале интегрални део глобалног друштва, трансформишући начин на који се информације генеришу, дистрибуирају и управљају. Са овим брзим развојем, јављају се нове могућности, али и изазови у различитим правним сферама, укључујући борбу против корупције. Корупција представља одступање од правилног понашања државних функционера и јавних службеника који, иако је то у супротности са њиховим службеним обавезама, злоупотребљавају своју позицију ради стицања личне користи, било у виду материјалне добити или статуса, како за себе, тако и за своју породицу или блиске сараднике. Овај феномен је присутан у готово свим областима живота и рада, укључујући јавне институције, приватни сектор, политику, медије и привреду (Добрић, Матијевић 2013: стр. 291). Политичка корупција, која подразумева злоупотребу јавних овлашћења ради личне или партијске користи, постаје све софистициранија и теже открива у данашњем свету. Ипак, дигиталне технологије, уз правилну регулацију и примену, могу пружити значајан допринос у борби против ове деструктивне појаве. Међународно право, са својим универзалним принципима и инструментима, игра кључну улогу у промовисању транспарентности и одговорности. Оно пружа оквир за развој националних законодавстава која подстичу примену дигиталних технологија у превенцији и сузбијању корупције. Основни правни инструменти као што су Конвенција Уједињених нација против корупције (UNCAC) и Конвенција Савета Европе о кривично-правној борби против корупције представљају важне темеље за усмеравање глобалних напора у борби против корупције. Ове конвенције постављају минималне стандарде које државе морају усвојити у својим националним законодавствима, али такође остављају простор за иновативне приступе у примени дигиталних технологија за унапређење транспарентности. Суштина државе се огледа у њеној способности да заштити своју територију, грађане и политички поредак од спољашњих угрожавања, као и у успостављању унутрашњег реда и законитости. Држава је обавезна да обезбеди да грађани поштују њене законе и правне норме, чиме се јача правна сигурност и спречавају облици девијантног понашања као што је корупција, која угрожава друштвени и правни поредак (Стојиљковић 2013: стр. 140.).

Један од основних изазова у примени дигиталне транспарентности лежи у хармонизацији различитих правних система и усклађивању националних законодавстава са међународним стандардима. Различите правне традиције, политички контексти и ниво развоја дигиталне инфраструктуре утичу на ефикасност примене ових стандарда. У том смислу, неопходно је размотрити улогу међународних и националних судова у примени дигиталних технологија као алата за обезбеђивање правне сигурности и доказивања у случајевима политичке корупције. Случајеви који се воде пред међународним судовима, као што су Европски суд за људска права и Међународни кривични суд, све више укључују дигиталне доказе који могу бити од пресудне важности за исход правних поступака.

С друге стране, дигитална транспарентност такође доноси ризике и изазове, укључујући и питања заштите података и приватности. Увођење нових технологија мора бити праћено адекватним правним заштитама које ће спречити злоупотребе и заштитити права појединаца. У том контексту, правне норме које регулишу дигиталну транспарентност морају бити формулисане тако да успостављају равнотежу између јавног интереса и приватних права. Очекивани утицај овог истраживања на научну и академску заједницу, као и на доносиоце одлука и друштво у целини, огледа се у значајном доприносу разумевања правних и етичких импликација које произилазе из развоја технологије, дигитализације и вештачке интелигенције. Осим што ће пружити основу за формулисање будућих правних и регулаторних политика у области вештачке интелигенције, ово истраживање ће послужити и као алат за едукацију шире јавности и подстицање критичког промишљања о одрживој и етичкој примени напредних технологија у савременом друштву (Будић 2023: стр. 50.).

2. ПРАВНИ ОКВИР ЗА БОРБУ ПРОТИВ ПОЛИТИЧКЕ КОРУПЦИЈЕ

Политичка корупција, као један од најзначајнијих облика злоупотребе јавних овлашћења, представља глобални изазов који озбиљно угрожава владавину права, демократске процесе и интегритет јавних институција. Одговор међународне заједнице на овај проблем огледа се у развоју свеобухватног правног оквира који има за циљ сузбијање и превенцију корупције на свим нивоима власти. Иако различити правни системи нуде своје приступе решавању овог проблема, међународни правни инструменти, као што су конвенције Уједињених нација и Савета Европе, стварају основу за усклађивање националних законодавстава и јачање међународне сарадње у борби против корупције. Међународни правни оквир за борбу против корупције темељи се на неколико кључних правних инструмената који су усмерени на стварање универзалних стандарда и механизма за спречавање, истраживање и гоњење коруптивних активности. Међу најзначајнијим међународним инструментима је Конвенција Уједињених нација против корупције (UNCAC), усвојена 2003. године, која представља свеобухватан документ који обухвата

превентивне мере, кривично-правне норме, међународну сарадњу и повраћај имовине стечене корупцијом. Корупција се јавља када носиоци јавних овлашћења, ради личне материјалне користи, предузимају активности у корист других лица која им заузврат пружају материјалну накнаду, чиме се наноси штета јавном интересу. Према дефиницији из Конвенције Уједињених нација против корупције (UNCAC), јавни службеник обухвата три групе лица: 1. лица која врше законодавне, извршне, управне или судске функције у било којој држави чланици, без обзира на то да ли су именована или изабрана, стална или привремена, плаћена или неплаћена, као и без обзира на њихов ранг; 2. лица која обављају јавне функције у државним органима или јавним предузећима, као и они који врше јавну службу према законима државе чланице; 3. сва друга лица која су у складу са националним законодавством препозната као јавни службеници (Перић Дилигенски 2016: стр. 26-27).

Вредна помена је и Кривичноправна конвенција Савета Европе о корупцији, усвојена 27. јануара 1999. године у Стразбуру, ратификована од стране Републике Србије, која се бави кривичноправним аспектима корупције, укључујући политичку корупцију. Ова конвенција од држава чланица захтева да инкриминишу активно и пасивно подмићивање домаћих и страних јавних званичника, као и подмићивање чланова парламента и судија. Кривичноправна конвенција Савета Европе у великој мери се посвећује дефинисању понашања која се сматрају коруптивним. Државе су обавезне да инкриминишу праће новца које произилази из коруптивних радњи и да уведу кривичну одговорност за правна лица која учествују у корупцији. Последњи делови Конвенције баве се процесним мерама, укључујући међународну сарадњу, заштиту узбуњивача и сведока у кривичним поступцима, као и прописивање мера које омогућавају лакше откривање и процесуирање корупције, укључујући и конфискацију нелегално стечене имовине. Грађанскоправна конвенција Савета Европе истиче да мере грађанског права, поред кривичноправних, могу значајно допринети борби против корупције. Посебан акценат ставља се на омогућавање правичне накнаде особама које су претрпеле штету услед коруптивних радњи. Управо ово представља основну сврху ове Конвенције, која се по свом обиму и садржају разликује од других конвенција. Она предвиђа мере које државе треба да усвоје на националном нивоу, како би обезбедиле правне механизме за доделу накнаде лицима која су претрпела штету услед коруптивних дела. Постављамо питање које законодавне измене поједине државе треба да усвоје како би ускладиле своје законе са међународним конвенцијама против корупције, може се закључити да су те промене углавном минималне и не захтевају суштинске реформе. У већини случајева, постојеће законодавне оквири није потребно драстично мењати, већ је довољно прилагодити одређене одредбе у домену кривичног права – како материјалног, тако и процесног. Питање потребе за изменама законодавства углавном се односи на прецизирање дефиниција коруптивних дела, проширивање опсега кажњивих понашања и увођење ефикаснијих процесних механизма за гоњење починилаца. Сходно наведеном, Конвенција Уједињених нација против корупције (UNCAC), која је значајно утицала на модернизацију правних оквира у борби против корупције на глобалном нивоу, настала је као реакција на растућу потребу за унапређењем правних механизма у борби против корупције, уз посебан фокус на међународну сарадњу, екстрадицију и примену нових инструмената за истраживање и санкционисање коруптивних дела, чиме је овај међународни акт постао основа за будуће реформе у многим државама (Павловић 2006: стр. 466-468).

Национални правни системи се значајно разликују у погледу примене међународних антикорупцијских стандарда. На пример, државе са дугом традицијом демократских институција и владавине права, попут скандинавских земаља, имају високо развијене механизме за борбу против политичке корупције, који укључују снажне независне антикорупцијске агенције, транспарентне процедуре финансирања политичких партија и ригорозне системе надзора јавних набавки. Насупрот томе, у многим државама у транзицији, као што су неке балканске земље, примена међународних антикорупцијских стандарда суочава се са бројним изазовима, укључујући недостатак политичке воље, корумпираност правосудних институција и недовољне ресурсе. Политичка корупција у Републици Србији, која се манифестује у облику куповине гласова и трговине утицајем током изборних процеса, појавила се већ у 19. веку. Од самих почетака српске државности, корупција је произилазила из настојања владајућих структура да одрже и консолидују своју моћ. Политичке и културне норме тог периода довеле су до формирања једног неписаног договора између грађана и политичке елите, који је омогућавао грађанима мање и несанкционисано кршење утврђених законских правила. Заузврат, политичке и економске елите су на вишим нивоима власти систематски кршиле законе, без икаквих правних последица, чиме је створен амбијент у којем је кршење законитости постало уобичајена пракса (Јоковић Пантелић 2022: стр. 1111.). У Републици Србији, правни оквир за борбу против политичке корупције дефинисан је низом закона који су усаглашени са међународним стандардима. Основни закони у овој области су Закон о спречавању корупције, Закон о финансирању политичких активности, као и Кривични законик, који предвиђа инкриминацију дела као што су злоупотреба службеног положаја,

подмићивање, трговина утицајем и слично. Закон о спречавању корупције регулише и рад Агенције за спречавање корупције која је отпочела са радом 2010. године, као самосталан и независан државни орган, чија је основна надлежност спречавање корупције, са циљем да осигура законито управљање јавним ресурсима и заштиту јавног интереса. Агенција има широка овлашћења за спровођење превентивних мера у борби против корупције. Иако је релативно млада институција, за њену репутацију је кључно да транспарентно објављује податке о свом деловању. Ови подаци су од великог значаја за разумевање општег стања корупције у друштву (Перић 2020: стр. 68.). Република Србија је такође чланица ГРЕКО-а (Group of States against Corruption) и потписница UNCAC-а, што значи да је обавезна да спроводи препоруке ових међународних тела.

3. ДИГИТАЛНА ТРАНСПАРЕНТНОСТ КАО СРЕДСТВО ЗА СУЗБИЈАЊЕ ПОЛИТИЧКЕ КОРУПЦИЈЕ

У савременом свету, дигитална технологија је постала кључни алат за транспарентност, посебно у борби против политичке корупције, где се издваја као ефикасно средство за смањење злоупотреба и коруптивних активности. Под дигиталном транспарентношћу подразумева се примена информационих технологија за обезбеђивање јавног увида у рад државних институција, доношење одлука, трошење буџетских средстава и друге активности које су од јавног значаја. Овај процес обухвата различите дигиталне платформе и механизме, као што су базе података отворених за јавност, електронске системе за праћење поступака јавних набавки и дигиталне алате за пријаву корупције. Примена дигиталне транспарентности омогућава повећање одговорности државних органа и појединаца који управљају јавним средствима. Један од основних разлога зашто се дигитална транспарентност сматра ефикасним средством у борби против корупције лежи у чињеници да корупција најчешће цвета у окружењу у коме недостаје транспарентност и јавни увид у поступке власти. Увођењем електронских платформи које омогућавају грађанима, медијима и невладиним организацијама да прате рад јавних функционера, повећава се притисак на јавне службенике да поштују закон и етичке стандарде. Један од најважнијих аспеката дигиталне транспарентности јесте отвореност података (open data). Кроз иницијативе отворених података, државе стављају на располагање јавности разноврсне информације које се односе на управљање јавним средствима, спровођење закона, доношење одлука и друге важне аспекте државног управљања. На овај начин, грађани и истраживачи могу лако доћи до података који омогућавају праћење рада јавних институција и идентификацију потенцијалних коруптивних активности. Један од успешних примера оваквих иницијатива јесте платформа за праћење јавних набавки, где се свака јавна набавка може пратити од тренутка расписивања тендера до избора понуђача и реализације уговора. Повезивање економских и политичких функција, односно управљање јавним предузећима и државним фондовима од стране високих државних званичника, довело је до злоупотребе друштвене имовине у сврху политичких интереса. У друштвима са слабо развијеним институцијама, највећу корист остварују они који имају приступ унутрашњим информацијама, што је често повезано са олигархијским структурама. Овај вид утицаја може бити смањен само уз јачање институционалног поретка, посебно кроз унапређење правосуђа, владавине права и подстицање повољног амбијента за економски развој. У српском законодавству и даље није предвиђена забрана да политичке странке оснивају своја предузећа и агенције. Овај недостатак правних прописа оставља простор фирмама под контролом страначких функционера да остварују велику противправну добит кроз активности као што су прибављање увозно-извозних дозвола, стицање монополског положаја на тржишту, као и добијање уносних уговора у области јавних набавки и других услуга. Грађани Републике Србије, поред проблема у правосуђу и моралног пада, узрок корупције виде и у широко присутном сиромаштву (Весић 2008: стр. 484, 488).

Употреба дигиталних технологија у борби против политичке корупције посебно је значајна у контексту изборних процеса. Политичка корупција у изборним процесима може се манифестовати у облицима као што су куповина гласова, манипулација изборним списковима или незаконито финансирање политичких кампања. Електронски системи за гласање, заједно са транспарентним базама података о донаторима и финансирању политичких странака, омогућавају грађанима и истраживачима да прате изборне процесе и идентификују могуће неправилности. Ово знатно отежава злоупотребе и смањује шансе за манипулацију изборним резултатима (Добрић, Матијевић 2013: стр. 295-296). Важно је истаћи да дигитална транспарентност мора бити доступна свим грађанима. У многим земљама, посебно оним у развоју, приступ интернету и дигиталним алатима је ограничен, што значи да значајан део популације остаје искључен из процеса надзора и праћења јавних институција. Да би дигитална транспарентност била ефикасна, потребно је осигурати равноправан приступ овим алатима свим грађанима, као и едуковати јавност о њиховој примени и значају. Такође, неопходно је да постоје јасне и строге регулативе које ће осигурати заштиту

приватности у процесу примене дигиталних алата. Значај међународне сарадње у развоју и примени дигиталне транспарентности огледа се у развоју заједничких дигиталних платформи и размене информација, што омогућава ефикаснију борбу против корупције на глобалном нивоу. Међународне организације као што су Уједињене нације, Савет Европе и Организација за економску сарадњу и развој (OECD) пружају значајну подршку државама у развоју правних и технолошких оквира за дигиталну транспарентност. Без одговарајућег правног оквира и снажне политичке воље, дигитална транспарентност може постати само симболична мера, без стварног утицаја на смањење корупције. На крају, дигитална транспарентност се може посматрати као један од кључних елемената модерног управљања који доприноси јачању демократских процеса и смањењу корупције. Иако она сама по себи не може у потпуности елиминисати корупцију, њена примена у комбинацији са одговарајућим правним и институционалним оквиром може знатно смањити ризике од коруптивних активности и повећати поверење грађана у јавне институције.

4. УЛОГА МЕЂУНАРОДНИХ И НАЦИОНАЛНИХ СУДОВА У КОРИШЋЕЊУ ДИГИТАЛНИХ ДОКАЗА

Улога међународних и националних судова у коришћењу дигиталних доказа постала је од кључног значаја у ери дигитализације, посебно у борби против политичке корупције и других облика коруптивних активности. Технолошки напредак омогућио је прикупљање, чување и анализу великих количина података, који могу бити од суштинског значаја за откривање и процесуирање случајева корупције. У том контексту, како међународни, тако и национални судови су се суочили са новим изазовима у примени дигиталних доказа у судским поступцима, чиме су дигитални докази постали кључан елемент у правосудним процесима. Дигитални докази обухватају било коју информацију генерисану, обрађену, чувану или пренету у дигиталном облику. То су бинарни подаци, састављени од низа јединица и нула, који се могу налазити у електронским записима, датотекама или директоријумима. Ове информације имају доказну вредност у правном поступку ако су похрањене или пренесене путем електронских уређаја. У пракси, електронски докази укључују компјутерски генерисане и сачуване записе, дигиталне аудио и видео материјале, податке са мобилних уређаја и других дигиталних алата. Као доказни материјал могу послужити штампани документи које је креирао или сачувао рачунар, електронска пошта, подаци о коришћењу интернет услуга, записи са форума, блога и друштвених мрежа, као и телефонски подаци. Дигитални докази се могу сврстати у две категорије: они које је аутоматски генерисао систем, попут провајдерских података о активностима корисника, и они које је креирао сам корисник, као што су *e-mail* поруке или документи сачувани у систему (Писарић 2009: стр. 521-522). Коришћење дигиталних доказа, иако представља значајан корак у сузбијању корупције, доноси бројне правне и техничке изазове. Један од највећих изазова је заштита података о личности. Прикупљање и коришћење дигиталних доказа често укључује податке који се сматрају осетљивим, а који се могу злоупотребити уколико нису адекватно заштићени. Стога су судови обавезни да балансирају између права на приватност и јавног интереса у откривању и гоњењу корупције. Такође, аутентичност и веродостојност дигиталних доказа често су предмет спора у судским поступцима. Дигитални докази, због своје природе, могу бити лако измењени или фалсификовани, што поставља додатне захтеве пред судове у погледу њихове процене и верификације. У овом контексту, улога вештачења и експертских мишљења је од кључне важности. Судови морају бити опремљени адекватним знањем и технологијом како би проценили техничке аспекте дигиталних доказа, као и да осигурају да су ти докази прикупљени и коришћени на законит начин. Кривична дела која се односе на нелегално стварање аматерских аудио и видео записа, који нису прихватљиви као доказ у судским поступцима, укључују неовлашћено прислушкивање и снимање, као и неовлашћено фотографисање. Иако се нећемо детаљно бавити анализом ових кривичних дела, важно је напоменути да ће до повреде права на приватност доћи ако се ове радње спроводе без одобрења особе која је предмет снимања или без адекватног правног основа, односно, свако снимање или фотографисање без пристанка особе или без законског овлашћења представља повреду приватности (Јазић, Радисављевић 2018: стр. 378). Судска пракса у Републици Србији, иако се полако прилагођава коришћењу дигиталних доказа, још увек се суочава са бројним изазовима. Недостатак техничких ресурса, али и обука судија и тужилаца у области информационих технологија, представљају препреку за ефикасно коришћење ових доказа у борби против корупције. У том смислу, неопходно је обезбедити континуирану едукацију и обуку правосудних органа како би могли адекватно да процењују и користе дигиталне доказе у својим поступцима. Европски суд за људска права, у својој судској пракси, често се суочава са питањима која се тичу коришћења дигиталних доказа, посебно у контексту заштите права на приватност и фер суђење. У више пресуда, ЕСЉП је нагласио да прикупљање дигиталних доказа мора бити у складу са законом и да не сме кршити основна људска права загарантована Конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода. (Бајовић 2022: стр. 171). Међународни кривични суд, са друге стране, све више користи дигиталне доказе у

својим поступцима, посебно у случајевима који се тичу ратних злочина и злочина против човечности. Дигитални докази, као што су снимци, *e-mail* преписке, и други дигитални записи, постали су кључни у процесуирању ових кривичних дела. Ипак, Међународни кривични суд суочава се са изазовима везаним за аутентичност и интегритет ових доказа, те је потребно развијати даље стандарде и процедуре који ће осигурати њихову веродостојност. За успешну примену дигиталне транспарентности у борби против политичке корупције, неопходна је сарадња различитих актера, укључујући државне органе, медије, цивилно друштво и невладине организације. Медији могу користити дигиталне алате за истраживање корупције, док невладине организације пружају едукацију и подршку грађанима у њиховој примени.

5. ЗАКЉУЧАК

У закључку, овај рад показује да политичка корупција представља озбиљан изазов за савремене државе и демократске институције. Борба против ове врсте корупције захтева мултидимензионалан приступ који укључује унапређење правног оквира, ефикасну примену закона и активну сарадњу између државних органа, медија, цивилног друштва и међународних партнера. Један од кључних алата у овој борби јесте дигитална транспарентност, која може обезбедити бољи увид у рад јавних институција и смањити простор за злоупотребу датих овлашћења. Препоруке које се тичу унапређења примене дигиталних технологија, обухватају развој и оптимизацију специјализованих платформи које омогућавају већу транспарентност у функционисању јавних институција, посебно у сфери надзора над јавним набавкама и финансирањем политичких партија. Овакав вид платформи омогућио би доступност и видљивост информација у реалном времену, чиме би се повећала одговорност државних органа.

У циљу јачања борбе против политичке корупције, неопходно је увести строже механизме надзора и контроле рада јавних функционера, као и унапредити транспарентност процеса избора и именовања на кључне државне положаје. Тиме би се обезбедило да лица која заузимају важне државне функције буду одабрана на основу стручности и интегритета. Такође, битно је јачати свест грађана о њиховој улози у борби против корупције кроз програме едукације, као и пружити правну и институционалну заштиту узбуњивачима и сведоцима који помажу у откривању коруптивних радњи.

На националном нивоу, неопходно је даље усклађивање законодавства са међународним стандардима и конвенцијама које регулишу питање корупције. Неопходно је повећање капацитета правосудних органа за коришћење дигиталних доказа у судским поступцима, што би у великој мери допринело ефикаснијем процесуирању кривичних дела корупције. На крају, борба против политичке корупције је процес који захтева континуирани ангажман свих друштвених актера и институција, као и стално унапређење правних, технолошких и институционалних механизма. Само на овај начин могуће је обезбедити трајно јачање демократских вредности и ефикасно сузити простор за злоупотребу јавних овлашћења.

ЛИТЕРАТУРА

- Бајовић, В. (2022). *EncroChat и SKY ECC комуникација као доказ у кривичном поступку*, *Crimen*, вол. 13, бр. 2, Универзитет у Београду - Правни факултет и Институт за упоредно право, Београд
- Будић, М. (2023). *Етичке дилеме и ставови према примени вештачке интелигенције*, *Критика : часопис за филозофију и теорију друштва*, год. 4, број 1. Београд
- Весић, Д. (2008). *Економска и политичка компонента корупције и прање новца*, *Међународни проблеми*, Институт за међународну политику и привреду, Београд
- Добрић, Д. & Матијевић, Ј. (2013). *Корупција у јавној управи с освртом на Републику Хрватску*, *Страни правни живот*, год. 57, бр. 2. Институт за упоредно право, Београд
- Јоковић Пантелић, М. (2022). *Корупција у народним обичајима у Србији – социолошки приступ*, *Социолошки преглед*, vol. LVI, no. 3, Друштво за социологију и друштвене науке, Београд
- Лазич, Д. & Радисављевић, И. (2018). *Доказни значај аматерских аудио и видео записа*, *Годишњак Факултета безбедности*, Универзитет у Београду, Факултет безбедности
- Матић Бошковић, М. (2022). *Cybercrime money laundering cases and digital evidence*, *Страни правни живот*, год. LXVI бр. 4. Институт за упоредно право, Београд
- Павловић, М. (2006). *Конвенција Уједињених нација против корупције и њена примена у домаћем праву*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2. Нови Сад
- Перић, К. (2020). *Корупција – криминолошки аспект*, мастер рад, Универзитет у Нишу, Правни факултет, Ниш
- Перић Дилигенски, Т. (2016). *Институционални фактори политичке корупције на постјугословенском простору (2000 – 2014)*, докторска дисертација, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Београд

- Писарић, М. (2009). *Електронски записи као докази у кривичном поступку*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 43 (2), Нови Сад
- Стојиљковић, З. (2013). *Политичка корупција и слаба држава*, Филозофија и друштво 24 (1), Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд